

Բայց օտարաց մեր ազգին ազահ ըսելուն գլխաւոր պատճառներէն մէկն ալ՝ անտաւաղոյս մերոնց առուտուրի յարմար ու աչքաբաց լինելն է։ Կտեսնեն որ Հայէն չեն կրնար ապրանք մը առնուլ՝ անոր կէս գնովը. կտեսնեն որ Հայը իւր վաստակին ու շահուն համար ամէն նեղութիւն սիրով կը բաշէ, թէպէտ եւ աղքատ ալ չլինի, եւ առանց գիմացինը խաբիւրբելու՝ իւր առուտուրը առաջ կտանի, կսկըսին ըսել թէ Հայը ազահ է, փոխանակ ըսելու թէ Հայը իւր բանը գիտցող է, լաւ վաճառական է։

Այս խօսքերով, դարձեալ կըսեմք, այն չէ մեր միտքն որ հաստատեմք թէ մեր ազգին ալ պակասութիւններ չունի. կամ թէ մեր ազգին մէջ ամենեւին չեն գտնուիր ազահ մարդիկ. ոչ. արդարութիւնը կպահանջէ որ ազգասիրութեան հետ մէկտեղ ունենամք միշտ նաեւ անկողմնասիրութիւն եւ ճշմարտասիրութիւն։ Մեր միտքը այս է միայն՝ որ հասկըցնեմք թէ չեմք կրնար ընդունել օտարազգիներէն ոմանց մեր ազգին վրայ քսած այս ատելի մուրը թէ Հայերը ազահ են. ընդ հակառակն կփափաքիմք որ ճանչնան ամէնքն ալ այս ճշմարտութիւնս որ խիստ շատ Հայերու վրայ տեսնուած ազահութեան նշանները՝ նշան են նոցա գովելի չափաւորութեանը, խնայողութեանը, չարքաշութեանը, խոհեմութեանն ու առուտուրի աչքաբացութեանը։

Թէ որ հարուստ Հայը չսիրեր գրսէն իւր հարստութիւնը ցուցնել, մանաւանդ արեւելք, ո՞վ չգիտեր որ անոր մէկ պատճառն ալ՝ տիրող ազգերէն եւ իրենց քովերն եղած աւագակաբարոյ Քիւրտերէն ու Թիւրքմէններէն ունեցած վախն է։ Ասոր մէկ պատճառն ալ այն է որ Օսմանեան մայրաքաղաքին բնակիչ Հայերը իրենց հարստութիւնը ծածկողներէն չեն, մանաւանդ քսան երեսուն տարիէ մը իվեր որ տէրութիւնը աւել-

լի հանգստութիւն ու համարձակութիւն արւաւ իւր քրիստոնեայ հպատակներուն։ Ընդ հակառակն կրնամք ըսել նաեւ ցաւով որ տի՛ թէ Պօլսոյ հարուստներուն մէջ շատ մարդիկ կան այժմ որ իրենց ունեցած հարստութենէն անգամ աւելի շքեղութիւն կօրեն ու կծախեն. միջակներուն մէջ այնպիսիներ որ հարուստներէն վար չեն ուզեր մնալ, աղքատներուն մէջ ալ այնպիսիներ որ հարուստներուն չըսեմ՝ միջակներուն ամէն հանգստութիւնը, ամէն փառաւորութիւնը, ամէն գրսի վայելմունքը ունենալու կաշխատին, ու թէ որ յանկարծ չկարենան նոցա հանիլ, սրտերնին կկոտրի, գանգատներով բերաննին կլեցուի, եւ իրենց վաստակէն աւելի ծախք ընելու մոլութենէն ետ չկենալով՝ օրէ օր աւելի ալ կաղքըմնան։

Ռուսաստանի Հայոց համար գեղար է տակաւին նոյն բանն ըսելը։ Գուցէ ժամանակ մը դայ գեղարդաբար՝ որ նոցա աղքատներուն մէջ ալ մտնէ այն անխոհեմ նմանողութիւնը հարուստներուն, եւ այն ժամանակն ալ շատ հեռու չերեւար, վասն զի սկսեր է — գէթ Խրիմու եւ Նախիջեւանի բնակիչներուն մէջ — եւրոպական վաղանցուկ եւ գիւրամաշ զարդարանքներու ու հագուստներու տնաւեր զեղխութիւնը մտնել. բայց Թիֆլիզ, եւ մանաւանդ Հայաստանի ներսի քաղաքները, տակաւին Հայերը իրենց խնայողութենէն ու խոհական չարքաշութենէն ետ չեն կեցեր, եւ շատ աղէկ կընեն։ Մեզի կերելի թէ լաւ է որ մեր ազգը ամէն տեղ ալ իւր հաւատարիմ ու անխարդախ առուտուրովը, չարքաշ աշխատասիրութեամբը, խոհական խնայողութեամբը, եւ ըստ տեղոյն առատաձեռն մեծամեծութեամբը իւր պատիւը եւ հանգստութիւնը պահէ ու աճեցնէ, քան թէ ազահ չըսուելու համար՝ զեղխութեան ու շռայլութեան մոլութիւններովը անհանգիստ, թշուառ ու գեղարդ լինի։

ՆԱԽԱՆԶ.

Իեղձ ու գեղարդ ըլլալու ես որ քեզ մարդիկ չընախանձին, Դուն քու սրբախ հանգրստութիւնը մի՛ զոհեր նախանձոտին։